

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 124.5+32.019.51

ДИСКУРСИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ ЕКЗОТИЗАЦІЇ ІНАКШОСТІ

Балінченко С.П.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проведено аналіз перетворень у Я-концепції українського суспільства, в умовах генерації в інформаційному просторі фреймів екзотизації Іншого. Досліджено механізми реалізації монологічної та діалогічної відповідальності, з огляду на масмедійні та літературні тексти. Зокрема, здійснено зіставлення шляхів формування образу ворога та зв'язок мови ворожнечі зі знеособленням учасників соціокультурної взаємодії. Визначено особливості деструктивних стереотипів, на прикладі сучасного літературного дискурсу, а також їх вплив на міфологізацію соціокультурного простору. Підбито підсумки щодо впливу синонімії нейтральних/негативних концептів на український інформаційний простір.

Ключові слова: монологічна відповідальність, діалогічна відповідальність, фактичність, контрфактичність, інакшість, мова ворожнечі.

Постановка проблеми. Взаємодія акторів міжсуспільної та міжкультурної комунікації, плідна чи конфліктна, призводить до змін у соціокультурному просторі і відкриває можливості до створення фреймів і трансформації вже існуючих. Пов'язаність фреймів з інтенціями, що визначають перебіг та очікуваний результат дискурсу, надає актуальності дослідженню не тільки семіотичних маніпуляцій, зокрема, в інформаційному просторі сучасної України, а й відповідальності за Третього у численних несиметричних інтеракціях сучасності.

У ситуації конфліктної міжсуспільної взаємодії з невизначеними правилами, фактори занепокоєння, страху та, нарешті, жаху внаслідок порушення звичних цінностей і фреймів не тільки спричиняють втрату інтенціональної спроможності, а й негативно впливають на здатність спільноти до функціонування в якості учасника інформаційного обміну. Слововжиток у літературі і ЗМІ, використання у інформаційному просторі негативних міфологем сприяють засвоєнню та узвичаєнню цих концептів у соціокультурному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив інформаційного простору на ідентичність суспільства, а також визначення меж інформаційного контролю та відповідальності за його здійснення – знаходяться в центрі уваги багатьох досліджень. Аналіз побудови еквівалента традиції і зіставлення імпліцитної та обов'язкової норми під час врегулювання конфліктів, що є морально релевантними, а також проблема відкритості політичних рішень, що впливають на ідентичність, у контексті дискурс-етики, висвітлені в працях В. Декомба, Ю. Габермаса, Д. Бюлера. Також слід визначити концепції щодо зіставлення соціальної та приватної цілі у межах використання сили чи переконання у політичних рішеннях, а також дослідження конфліктних станів, у яких відверто чи приховано міститься перетворення ідентичності за умов тотальності, запропоновані Р. Рорті Е. Левінасом и Р. Дарендорфом. Аналіз персоналізації як переломлення цінностей через світо-

сприйняття окремої особистості представлено у дослідженні Ж. Ліповецькі; визначення сучасної інтерпретації гайдегерівського Хтось, який, не виражаючи власного, підтримує запропонований ззовні дискурс, розглянуто в межах уточнення дифузного цинізму сучасності, за П. Слотердайком. Також важливі дослідження впливу комунікативних та ціннісних змін на суспільство зустрічаємо в працях вітчизняних дослідників, зокрема – Я. Любивою, В. Ляха, Л. Ситниченко, О. Соболю, В. Пазенка, В. Малахова та інших.

У полі літературної критики, авторська відповідальність та проблеми інакшості, що розкриваються в контексті сучасної літератури, а також їх вплив на моделювання соціальної реальності, розглянуто в есе та статтях Т. Веденєєвої, М. Фрайзе, С. Хендерсон, Н. Висоцької; вплив текстів на процеси формування громадянського суспільства, акультурацію, глобалізацію та диференціацію розглянуто, зокрема, у міждисциплінарному вимірі, в працях Т. Карозерса та С. Рушді.

Таким чином, проблему відповідальності за створення та розповсюдження фреймів інакшості, деструктивну екзотизацію Іншого та формування стереотипних моделей сприйняття суб'єктів та соціокультурних ситуацій слід розглядати, по-перше, як міждисциплінарну, а по-друге, як таку, що реалізується у вимірі відповідальності автора тексту і відповідальності державних структур, що впливають на розповсюдження та інституціоналізоване закріплення авторських контекстів мови ворожнечі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Втім, нагальною постає проблема впливу масмедійних та літературних текстів, що формують моделі сприйняття суб'єктів та подій, і, таким чином, здійснюють непрямий контроль та маніпулювання засобами імплікатур, а також розгляд зрушень у соціокультурній кодовій системі суспільства під тиском примусу в умовах дискурсивної гри. Монологічна чи діалогічна відповідальність акторів інформаційно-

го простору, що мають доступ до формування фреймів, також залишається невизначеною у названому міждисциплінарному контексті, зокрема, українському, через дрейф ідентичності та відповідальності за умов сучасних соціокультурних перетворень.

Мета статті. Головною метою даної роботи є аналіз перетворень у Я-концепції українського суспільства, в умовах генерації в інформаційному просторі фреймів екзотизації Іншого, а також визначення механізмів реалізації монологічної та діалогічної відповідальності, з огляду на масмедійні та літературні тексти, що спричиняють міфологізацію соціокультурного простору та виникнення деструктивних стереотипів.

Виклад основного матеріалу. В категоріях інакшості, література передбачає не уніфікацію національних досвідів Свого, а, радше, позицію Іншого у відносності до культури – як такого, що має унікальні риси, але залишається збаченим і культурно досяжним через свою належність до простору людства, перед яким, як перед левінасівським Обличчям Третього, існує міжкультурна відповідальність. Той «парадокс Каїна», про який каже Е. Левінас, примушує через пізнання національної літератури створювати нашарування загальнолюдських (світових) питань і контекстів, бути на сторожі і відповідати за страждання чи потреби, які звучать у творах іншої культури.

Оскільки література впливає на формування категорій інакшості у суспільстві [2, 3], вона поділяє сферу відповідальності зі ЗМІ за створення деструктивних пейоративних образів: «образу ворога» чи «образу жертви». Проблематично виправдовувати дискурс художнього тексту суб'єктивним баченням автора, оскільки авторські стереотипи та образи впливають на ідентифікацію груп Свій, Інший та Чужий. Тому нагальним є питання про взаємний вплив літератури та громадянського суспільства.

У статті «Civil Society. Think Again» («Обмірковуючи громадянське суспільство», 2000), Томас Карозерс, віце-президент Фонду Карнегі за міжнародний мир, наголошує на тому, що сприйняття громадянського суспільства як такого, яке базується виключно на шляхетних мотивах і чесних акторах з гарними намірами – є хибним [1, с. 20]. Також він зазначає, що «визнання того, що люди у будь-якій асоціації об'єднуються і працюють разом з метою досягнення підступних, так само як і високих цілей, є надзвичайно важливим для демістифікації концепту громадянського суспільства [переклад мій. – С.Б.] [Там само]. У сфері символічної влади, – з огляду на здатність художнього чи публіцистичного тексту впливати на соціальну реальність через інформаційний простір, – питання відповідальності автора та відповідних державних структур за створення та розповсюдження текстів, що містять мову ворожнечі, може мати точки перетину з проблематикою, порушеною Томасом Карозерсом: групова ідентифікація як фактор виправдання намірів і позиції відносно інакшості за моделлю неповної індукції; стереотипне сприйняття інакшості у якості відхилення від норми, некритично закріпленої за простором Свого; спекуляція концептами справедливості, гідності, свободи та мови, з метою ціннісної поляризації груп на при-

йнятні чи неприйнятні у містифікованій моделі громадянського суспільства.

Втім, слід зупинитись на суттєвих відмінностях символічного простору мас-медіа та літератури, з огляду на семіотично створювані уявлення про інакшість, ознаки простору Іншого та можливості взаємодії з ним, загрози і неприйнятні риси, що домінують у текстах, спрямованих на трансформацію Іншого у Чужого.

Інформаційний простір ЗМІ пропонує спорадичні та хронологічно обмежені фрейми, що визначаються категорією актуальності, а отже – відсутністю необхідності у критичному перегляді поза межами події та відповідної дати появи тексту у мінливому символічному полі. Вплив на аудиторію досягається раціонально, шляхом дотримання норм аргументації, чи шляхом їх некритичного порушення, підміни тези, звернення до емоцій, досвіду чи стереотипів реципієнтів.

Авторські і, відтак, суб'єктивні, літературні твори, втім, позбавлені хронологічно обмеженої актуальності; ці тексти здатні транслювати фрейми мови ворожнечі, апелюючи до представництва групи, з якою себе ідентифікує автор. Отже, за вказаним вище принципом асоціювання у громадянському суспільстві, твори художньої літератури групують навколо себе осіб, що переслідують різні інтереси, у термінах Т. Карозерса, як підступні (етнічна чи політична ворожнеча, пейоративне зображення відмінностей між групами, відмова у праві Іншого на реалізацію потреб чи навіть буття), так і «високі» (конструктивне об'єднання, висловлення цінностей і очікування групи, визначення унікальності групи і її значення у соціокультурному просторі).

Закріплення фреймів, запропонованих у літературі, може відбуватись «інституалізованим» шляхом – через відзначення тексту у різноманітних статусних переліках, під час презентацій, офіційних та неофіційних рецензувань, цитування у ЗМІ. Адже, за В. Декомбом, «якщо концепти є створеними, то порядок речей, який вони дають змогу зрозуміти, сам є створеним порядком, історичним порядком» [6, с. 41]. Таким чином, реагуючи на запропоновані концепти комунікативно, тобто, через засвоєння у інформаційному просторі і слововжиток, учасники взаємодії стверджують порядок, породжений такою системою номінації, у якості фактичного, а не контрфактичного.

Відбувається зрушення від зв'язку інтенції з річчю до інтенції зв'язку з річчю, коли соціокультурні коди чужорідного переходять до умовно прийнятного через штучну вбудову фрейму у понятійну картину світу. У сучасному інформаційному просторі України це зрушення має місце як через понятійний тиск ззовні, так і через внутрішню дифузю змісту понять через слововжиток у текстах ЗМІ і, як наслідок, дифузю ідентичностей. Наприклад, опозиційні концептів «антитерористична операція (АТО)» і «повстанці» («ополченці»), що вживається в інформаційному просторі сторін конфлікту, пропонує протилежні оціночні імплікації щодо тих самих діячів і подій. Таку ж аналогію можна провести між вживанням концептів «ввічливі люди» та «окупаційні війська» відносно ситуації в АР Крим; ці концепти відбивають одну реальію у різних оціночних парадигмах, де зв'язок інтенції з річчю

(фактичність окупації) заміщується в інформаційному просторі інтенцією зв'язку з річчю (штучно створеною і інституціонально закріпленою контрфактичною моделлю «допомоги»). Іншим прикладом перетину фактичності та контрфактичності може слугувати дифузія термінів у літературних і публіцистичних текстах. Так, у збірці есе «50 відсотків рації», О. Бойченко називає внутрішньо переміщених осіб «біженцями з Донбасу» (есе «Польові дослідження», [5, с. 72]), термінологічно визнаючи державність ДНР через такий слововжиток: фактичність переміщення осіб в межах держави замінюється контрфактичністю перетину державних кордонів, імплікованою у концепті «біженець» і, відтак, визнанням існування псевдодержавного утворення у якості політичного суб'єкта.

У тій самій збірці, що вийшла у 2016 і увійшла до «довгого переліку» ВВС в Україні, сформульовані стереотипізовані позитивні образи українців із Західної України та негативні образи жителів Донецької області, інтелектуально, культурно і лінгвістично безпорадних, на думку автора. Показово є анотація, у якій автор виправдовує текст вимогами жанру і вказує на те, що він «розрахований на 50 відсотків читачів» [5]. Таким чином, постає питання про відповідальність автора і можливість використання риторики «суб'єктивної точки зору», а також про відповідальність читача і критичне мислення, яке у ситуації дрейфу ідентичності має розповсюджуватись не тільки на матеріали ЗМІ, а й на тексти літератури.

Зокрема, О. Бойченко формує уявлення про опозицію представників різних регіонів не в якості «Свій-Інший», враховуючи соціокультурні особливості, а радше – «Свій-Чужий»; вдається до генералізації та зображує жителів Донецької області нелюдьми, що не мають права на існування («...ну чому? Чому така кількість усіх тих нерушимо совкових кримчанок з донбасянками не скористалася своєю єдиною перевагою над католицьким світом – правом на аборт?» («Між Папами», [5, с. 96])), потребують цивілізаційного впливу з боку більш розвинених людей, з якими автор себе ідентифікує, хоч і не здатні досягти того високого рівня, на його думку («І ось, якщо всі ми, свідомі українці, гарненько у цьому напрямку попрацюємо, то років за сімсот-вісімсот жоден Гантінгтон не знайде між Донецьком і Львовом жодної цивілізаційної різниці» («Кіріліца», [5, с. 62])), мають не персональну, а системну нерозвиненість соціальних навичок, не здатні до співіснування з «кращою», себто – «Своєю» для автора, групою («Тож їдьте, шановні донбасяни, до нас усі і сміливо сідайте нам на голову. Як доводить науковий експеримент моєї дочки, безсловесно зносити чуже хамство ми готові й просто так. А вже заради щастя жити з вами в одній країні – і поготів» («Польові дослідження», [5, с. 72-73])), потребують також ізоляції від цієї «цивілізованої» групи через неспроможність до усвідомлення цивілізаційних зразків («І чи не були б жителі Донбасу – у своїй переважній більшості – щасливішими, якби замість підкріпленого артилерійським вогнем співчуття ми їм із холодною байдужістю запропонували: «та живіть собі як знаєте?»» («Поетичний гуманізм», [5, с. 143])).

Повертаючись у цьому контексті до зіставлення ідентичності всезагальності і ідентичності відповідальності, слід звернутись до проблеми гомогенності колективного індивіда та питання ідентичності думок індивідів у його складі. В. Декомб пропонує замінювати питання ідентичності думок питанням ідентичності відповідей у публічній грі [6, с. 315]. Проводячи ширшу паралель, отримуємо проблематичну модель залежності масовості оцінок і реакцій від ідентичності концептів окремих дівців. Проблематичність такої моделі розкривається через урахування об'єктивної складової (необхідності узгодження спільного простору і ігнорування нерелевантних кодів) суб'єктивного розуму, задіяного у комунікації. Суто комунікативна складова передбачає одночасну реалізацію автономії оцінок і принципів індивіда як дискурсивного партнера, аргументацію якого слід врахувати. З іншого боку, стратегічна складова подібної одноставності може мати на меті реалізацію власних егоїстичних інтересів внаслідок засвоєння і використання потенціалу правил системи (за Дж. М. Б'юкененом, [4]) або інтуїтивно розсудливого приєднання до більшості через прагнення до подолання конфлікту індивідуальної і колективної ідентичності через пристосування.

В свою чергу, відповідальність за мову вороженці знаходиться в площині визначення рівня персоналізації відносно до представників групи, яка стає об'єктом такого несприйняття. У термінах Ж. Ліповецькі, персоналізація може бути реалізованою через уточнення цінностей у світосприйнятті окремої особистості чи у значенні спустошення концепту Іншого, його зникнення у «не/недо-людському» просторі Чужого, адже «personne» означає одночасно і «особистість» і «ніхто» [7]. Відтак, автор художнього чи публіцистичного тексту, відмовляючи Іншому простору і цінностях, обмежує водночас простір групи, що позиціонується як Свій.

Також, проводячи паралелі між концепцією Ж. Ліповецькі та інтерпретацією гайдегерівського Хтось у концепції дифузного цинізму, за П. Слотердайком, слід зазначити схожу інтерпретацію Хтось як Ніщо, який «не виражає Власне, натомість бере участь у спільній балачці (discours)» [9, с. 205]. Ситуація реципієнта, який «ніколи не прагне, коли «здійснює комунікацію», справжнього розуміння, натомість прагне проти-лежного – уникання усвідомлення, відмови від «справжнього» розгляду тут-буття» [Там само], може бути розглянутою в контексті запропонованого П. Слотердайком семіотичного виміру розуміння суб'єкта як «підкинутого» (sub + jacere) або «підмета» («під-метнутого»), відносно до контексту некритичного сприйняття інформації і відмови від того, щоб «належати собі», а не підпорядковуватись готовим до споживання фреймам інформаційного простору.

Таким чином, у переході від Іншого до Чужого, у текстовому вимірі, персоналізований у вказаному вище значенні суб'єкт опиняється у ситуації дифузії прийнятного і неприйнятного на рівні концептів і цінностей.

Висновки і пропозиції. Сучасне українське суспільство знаходиться у процесі утворення нових і переосмислення попередніх соціокультур-

них кодів у Я-концепції, і для розуміння цього контексту перетворень у текстах, що розповсюджуються в інформаційному просторі і впливають на оцінки і ціннісні орієнтації, особливого значення набуває твердження Р. Рорти про те, що «здатність відчувати біль важливіша за різницю у словниках» (переклад – С. Б.) [8, с. 121]. Таким чином, розмежування за інакшістю, з одного боку, коагуляція концептів під тиском жаху небуття і інтеграція на основі ціннісного вибору, з іншого боку, відбуваються одночасно і визначають номінативний і символічний рельєф фактичності.

Демістифікація громадянського суспільства в Україні супроводжується суперечливими процесами, серед яких слід відзначити поляризацію інакшості від нейтрального концепту «Інший» до негативного і потенційно загрозливого концепту «Чужий» у відношенні до груп з відмінною світоглядною позицією та політичними уподобаннями, дрейф ідентичності і, внаслідок, уразливості реципієнтів інформації до запропонованих шкал цінностей і моделей оцінювання суб'єктів і подій.

В такому контексті, особливого значення набуває відповідальність авторів текстів, з огляду на фрейми, розповсюджені в інформаційному просторі.

По-перше, хронологічна зумовленість масмедійних текстів призводить до активації миттєвого

імпульсу суспільної реакції, який фрагментується і перетворюється на фрейми масово, але в короткотривалому періоді новинної «актуальності». По-друге, діалог автора і читача у літературному тексті, а також нехронологічність останнього, призводять до того, що мова ворожнечі у літературі виступає як сфера авторської відповідальності, неспростовувана до авторського висловлювання, через довготривалий вплив, персоналізованість суб'єктивного бачення ситуації автором, а також індивідуалізовану форму трансляції читачеві фреймів, імплікованих у соціальний та естетичний досвід, у довготривалій же перспективі.

Отже перспективами дослідження зрушень у концептах під впливом текстів різного хронологічного кшталту є пошук меж відповідальності, монологічної чи діалогічної, автора і реципієнта в інформаційному просторі, зокрема, в контексті гострого інформаційного протистояння на рівні «боротьби синонімічних концептів» у сучасній Україні. Маніпуляційні можливості літературних текстів і засоби запобігання мові ворожнечі у літературі, водночас із захистом безперечної можливості висловлювання автором суб'єктивного бачення акторів та ситуацій, можуть бути досліджуваними у міждисциплінарному вимірі, на перехресті проблематики соціальної філософії, антропології та філології (літературознавства).

Список літератури:

1. Carothers Th. Civil Society. Think Again [Text] / Th. Carothers // Foreign Policy. – Winter 1999-2000. – P. 18-28.
2. Clunan L.A. The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity and Security Interest [Text] / L.A. Clunan. – Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2009. – 334 p.
3. Rushdi S. Is Nothing Sacred? The Herbert Read Memorial Lecture Feb 6 1990 [Text] / S. Rushdi. – London: Penguin Books, 1990. – 16 p.
4. The Collected Works of Buchanan J.M. [Text] / J.M. Buchanan, G. Tullock. – Volume 3: The Calculus of Consent. Logical Foundations of Constitutional Democracy. – Indianapolis: Liberty Fund. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oll.libertyfund.org/title/1063>
5. Бойченко О. 50 відсотків рації [Текст] / О. Бойченко. – Чернівці: Книги – XXI, 2016. – 160 с.
6. Декомб В. Інституції сенсу [Текст] / В. Декомб: Пер. з фр. О. Йосипенко. – Київ: Центр духовної культури, 2007. – 368 с.
7. Липовецьки Ж. Эра пустоты / Ж. Липовецьки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bookmate.com/reader/E9Jfodp8>
8. Рорти Р. Случайность, ирония и солидарность [Текст] / Р. Рорти: Пер. с англ. И. В. Хестановой и Р. З. Хестанова. – М.: Русское феноменологическое общество, 1996. – 280 с.
9. Слотердаjk П. Критика циничного розуму [Текст]: Пер. з нім. / П. Слотердаjk. Київ: Тандем, 2002. – 544 с.

Балинченко С.П.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ДИСКУРСИВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ: КОММУНИКАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ ЭКЗОТИЗАЦИИ ИНАКОВОСТИ

Аннотация

В статье представлен анализ изменений в Я-концепции украинского общества, в условиях генерации в информационном пространстве фреймов экзотизации Другого. Исследованы также механизмы реализации монологической и диалогической ответственности, на основе масс-медийных и литературных текстов. В частности, проведено сопоставление моделей формирования образа врага, а также определена связь языка вражды с обезличиванием участников социокультурного взаимодействия. В статье обозначены особенности деструктивных стереотипов, на примере современного литературного дискурса, а также их воздействие на мифологизацию социокультурного пространства. Сделан вывод о воздействии синонимии нейтральных/негативных концептов на информационное пространство Украины.

Ключевые слова: монологическая ответственность, диалогическая ответственность, инаковость, язык вражды. фактичность, контрфактичность.

Balinchenko S.P.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

DISCOURSE-RELATED RESPONSIBILITY IN THE INFORMATIONAL SPACE OF MODERN UKRAINE: COMMUNICATIVE DIMENSIONS OF OTHERNESS EXOTICIZATION

Summary

In the article there is conducted the analysis of I-concept changes in Ukrainian society influenced with producing the frames of Other-exoticization. The mechanisms of monological and dialogical responsibility realization are investigated through mass-media and literary texts. There are also compared the enemy-forming models, as well as regarded the connection between «hate speech» and depersonalization of participants of a social-cultural interaction. The article defines the peculiarities of destructive stereotypes based on the modern literary discourse, as well as them having impact on mythologization processes in the social-cultural space. The conclusion is made as to influence of neutral and negative concepts on the informational space of Ukraine.

Keywords: monological responsibility, dialogical responsibility, otherness, hate language, factuality, contrfactuality.

УДК 111.32+165.24

ЛЮДИНА В РАКУРСІ ЦІЛІСНОСТІ: ЄДНІСТЬ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ

Козачинська В.В.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Статтю присвячено осмисленню фундаментальної для сьогоденної філософської антропології проблематики суперечності *специфічно людського* в ракурсі експлікацій цілісності людини. Ідея людини як контрверсійної єдності суперечностей, завбачуваної в перспективі гетерогенної плюралності її фрагментарних тотальностей, зумовлюючи врахування «об'ємності», всеохопності осягнення *людського* (К.-Г. Юнг, К. Ясперс, Е. Фром, П. Козловський), маніфестує потужну евристичність «антропоморфних» трендів уновіднайдіння людини.

Ключові слова: людина, цілісність, суперечність, гетерогенність, тотальність, трансцендування, *Інший*.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У філософії ХХ століття проблематика цілісності людини зринає в екзистенційних проектах Ж.-П. Сартра, К. Ясперса, Е. Фрома як таких, що експлікують відкритість, незавершеність буттєвих обширів свободи та смисложиттєвого пошуку. Занурюючи людину в царину виключної «проективності» самоздійснення й обертаючись шерегом способів її самореалізації, саме свобода як модус людського самоздійснення є парадоксально, ба радше – закономірно пов'язаною з інтенціями пошукуваної цілісності.

«Виснаження» людських потенцій на порубіжжі ХІХ–ХХ століть передвизначило втрату *доцентрових* спрямувань, притаманних особистості людини, її ідентичності, самості. «Фаустівська» технонаука сьогодення, котра, за переконанням М. Гайдегера, занедбала властивий їй відпочатку первинний пафос пошукувань вихідної буттєвої цілісності й універсальності, здається, лишень віддаляється від розкриття ховано глибинної «повнотності» – гетерогенності обширів *специфічно людського*.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Багато сучасних дослідників стверджують про настійну необхідність розуміння людини як *цілісності*. В сучасному українському людиноз-

навстві проблематика цілісності людини ґрунтовно досліджується постнекласичною метафізикою тотальності – тоталогією як методологічним засновком нового осмислення цілісності людини, що долає недоліки класичної й некласичної моделей людини (В. Кізіма, «Метафізические начала сизигийной антропологии» [5], Л. Теліженко «Постнекласична модель цілісної людини», [11]).

Питання цілісності (цільності) й суперечності людської природи розглядають В. Барулін, П. Гуревич, Б. Юдін, В. Філатов. Так, проблематизуючи первинність людської цілісності, що не є іманентною ознакою сповненого невибувних «зянь» буття людини, П. Гуревич вважає, що ні колізійність психіки, ні суперечність особистісної ідентичності (тожсамості) не спростовують питання єдності *людського*. Ба більше – чим складніше те, що усталено означається як природа людини, тим більше підстав для пошуку завбачуваної єдності [3, с. 141].

Проблематика цілісності людини зринає на сторінках фундаментальних праць визначних філософів ХХ століття – К.-Г. Юнга [15], К. Ясперса [16], Е. Фрома [13], П. Козловського [6] та інших. Так, для П. Козловського цілісність людини – риса постмодерного світогляду, який відновлює ідею монадності суб'єкта як моделі піз-